

fº 75v1 (n. 73 i 75).

Encara que el participi ja apareix en forma feble, almenys des de princ. S. xv: «fo *punyit* lo cor», *Decam.* vi, § 8, 367.2 (tot i que l'original portava *fu punto*); «axí altament havia considerades totes les parts de llur cors --- que qui ladoncs l'agués *punyit* no-u haguera sentit», *Decam.* x, § 6, 576.20. Però en el perfet la conjugació forta tingué vida més llarga.

PUNXI i PUNXIT donaren *jo punx*, *ell punx*, dels quals són variants fonètiques les formes citades de les *VidesR.* Més tard n'hi hagué formes semi-fortes, amb desinència tònica però radical fort (paral·leles a les dels tipus *vengué*, *dixeren*). Així en el *Decam.* (manuscrit de 1429): «se meravellà e *punxi* un poc la dona» (VII, § 1, 386.37, traduïnt *punzecchid*). Comprem que quan *jo dix* fou substituït per *jo dixí*, també *jo punx* fou substituït per *jo punxí*, *tu punxist*, i *ell punxé* o *punxí*. Això s'ha conservat a Menorca, fins i tot estenent-ho a tot el verb.

«--- S'esperit de distracció i curiositat, que pertot arreu s'afica i, en particular, *punx* als que resen»; «S'ase, de tant de *punxir-lo* arriba a tirar coces», «--- / millor que d'Alahó una dona, / mal-casada amb un forner ---. Es forner donà *punxada* a s'ase, i maldà a taia s'oratge», Camps Merc. (*Folkl. Men.* II, 30, 284, 117, 283); «men. *punxir*, equivalent a *punyir* de Mallorca; *punxada*: l'acte de ferir amb un garrot, *punxó* etc.», Ferrer Ginart (*Rond.*, 225).

Crec que aquí tenim la font principal del cat. mod. *punxar* (per a la x del qual, en lloc de *punçar*, s'ha pensat en un origen mossàrab, certament possible): el perfet *ell punxà* i el participi *punxat* es formarien d'aquesta manera per evitar els equívocs i la violència morfològica que creaven les formes fortes *punx*, *punt*; cas paral·lel, al capdavant, a la creació de les formes *torçat*, *torcit*, per evitar l'equívoc de *tort*; de *peixat*, *peixit*, per evitar l'antic participi fort *past*; de *torrat* per evitar *tost*; etc.; des de *punxa* i *punxat* després s'estengué *punxar*, *punxava*, *jo punxó* etc. a tota la conjugació.

Es clar que a aquest corrent hi ajudaria la forma mossàrab *punxó*, que amb *č mossàrab* en lloc de *ç*, va reemplaçar l'antic *punçó* FUNCTIONEM. En conjunt aquesta gènesi complexa em sembla més versemblant que una naixença purament mossàrab de *punxar* (el cast. *punzar* s'haurà d'estudiar millor si és merament *PUNCTIARE o també en part forma heteròclita engendrada per *punzi* PUNGIVI etc.). Fins i tot és possible que vagi existir, al costat de *punxir* i *punxar* un tercer terme heteròclit *púnxer*, car almenys aquesta és la lliçó que porta l'edició Bofarull de Muntaner, en el passatge que hem citat supra. Per a la documentació de la variant *punxar*, V. més avall.

Punyir és avui un mot arcaïtzant però no mort, si bé amb forta tendència, sobretot en el Princ. a limitar-se a les accs. translàtiques, morals, i a ser usat només en les formes participials *punyent*, *punyida*, *punyit*. A les Illes, en canvi, resta molt més vivaç. I amb sentits materials, com 'furgar (en les cendres)': «Ai! Hauré de bullir-hó / dins aquest greixoneró / --- (bi

posa aigua i l'herballuissa). Que trobaré foc colgat? (*puny* el braser). / Ni mica!... Ni un caliuet!...», Bart. Ferrà (*Els calçons de M. Lluc, IdOr* XIII, 17). «No el podrà acompanyar perquè m'han de *punyir*» 'punxarme', 'donar-me una injecció' em deia una dona a Deià (1964); 'burxar, cavar irresponsablement': hi havia a Calvià, a Sa Fonteta des Poll, una petita font: «hi *punyiren* i desaparegué» (1964). 'Molestar': «—I això trobes tu qu'ès cosa de fer, tirar una cossa? —diu el bon Jesús a sa mula—. Idò que no fos vengut a *ponyir-me* —respon aquesta» (transcripció fonètica *ponyirmé*), AMALcover (rondalla, *BDLC* VII, 149). 'Atiar, instigar' a Eiv.: «—Però, no veus que ell no té pressa?... Si no el *punys* una mica per fer-li fer via, Déu sap quina serà s'assortada que l'agafarà!», JnCastelló (*RondEiv.*, 90).

En la llengua literària comuna se'n serví encara bastant Verdager, i ja en l'*Atl.* de 1867: «Assò veu, y l'abrigan de nou tenebres fosques, / y ab aygua a coll camina, de terra al cel tramés: / tantost *punyit* d'un cingle per espadades osques, / tantost entre vidaubes y lligaboscós pres» VI, 65c; a la versió definitiva ho canvià en *ja entrebancat* però en un altre passatge ha restat igual d'una versió a l'altra: «De sobte, ab ays planyívols y esgaripar de nina, / vénen vius a *punyir-li* lo cor sos alarits, / com piuladissa y tristos sospirs de la cardina, / la torrentada al dur-se'n sos xiricants petits» V, 23b.

De tota manera les formes més corrents són aquelles: «Me n'arrencó del *punyal*: - li vaig donà una *punyida*; / me prenen y m'engarrotan ---» en una cançó bandoleresca del S. XVII, on es noten trets dialectals de la Garrotxa, MilàF (*Romllo.*, 119.17). «Los mantenedors que, per aquest any, ha nombrat l'Excm. Ajuntament, esperaven la aprovació de tots aquells --- que sofreixen una dolorosa *punyida*, cada vegada que cau un tros de nostres bells edificis», MilàF, en l'històric discurs de 1859 (*O. Cat.*, Gili, p. 4). El que ja no és curiós, sinó repetidíssim, és *punyent*. Antigament, en el sentit propi: «Ariçons, carts, / porca crespina, / o tenen spina / pus fort *punyent* / ---», JRoig (*Spill*, 2353).

Modernament s'usa, sobretot en el sentit figurat; però en MrnVayreda els trobem junts tots dos: «mostrant al seu acusador --- les horribles masegadores i verdancs, senyals *punyentes* de les tortures del seu captiveri ---. —Vos han pres una noia? —digué ab sa petita veu malaltissa—. Ja us planyo a tots dos! --- I encara en sos ulls hi lluï una mostra de pietat, que m'arribà a l'ànima: és tan *punyenta* la compassió d'un desgraciat!», *La Puny.*, xvi, 257 (200)).

Compungir [Lab. 1839], pres del ll. *compüngëre* 'travessar d'un costat a l'altre', 'punyir a fons'; *compungit* [id.], «el nostre cor --- *compungit* per la decadència de tants principis ---», Coromines (*O. C.*, 1238a40); sembla haver-hi un cas d'una variant popular *componyit* 'perforat' en un text del S. xv, que hem citat a *holocaust* (HOLO-); *compungiment*; ja abans es devia haver usat, poc o molt, en tot cas, *compunció*, del ll. *compunctio*, -onis, ja en el S. xv: «Eva,